

A SZÜLETÉSSEL KAPCSOLATOS NÉPSZOKÁSOK CSERNÁTONBAN ÉS IKAFALVÁN

MIKLÓS JOLÁNTA

A születéshez, az élet első szükségéhez, a családi élet legfontosabb eseményéhez számos régmúltban gyökerező, anyáról leányra hagyományozódó, az idők folyamán jelentőségét veszített vagy átértelmezett és mára már többé-kevésbé feledésbe merülő szokás, hiedelem kapcsolódik. Ezek életrehívója az újszülött élete és jövője iránti — az adott közegészségügyi viszonyok közepette nem kis mértékben indokolt — aggodalom. Lejegyzésük révén betekintést nyerünk az egykori, kellő természettudományi ismerettel még nem rendelkező közösség életért folytatott küszködésébe, s ennek révén életszemléletébe, gondolkodásmódjába.

Mivel a témára vonatkozó, meglehetősen gazdag szakirodalom¹ a Sepsiszentgyörgyi Múzeum gyűjtőterületét éppen csak érinti², érdemesnek láttam Ikafalván és Csernátonban lejegyzett adatokkal gazdagítani azt.

Már a leányélet alkalmat adott a leendő gyermekkel kapcsolatos jóslásokra: Csernátonban úgy tartották, hogy korai bő havivérzés bő gyermekáldást jelent. Később a lakodalomban, a templomba indulástól a nászéjszakáig egymást érték a varázslatok, tilalmak, szabályok az új pár vágyainak, kívánságainak analógiás, jelképes előterjesztései. A cél a bő gyermekáldás, a könnyű szülés, a gyermek kívánt nemének, egészségének biztosítása, a meddőség, elvetélés, koraszülés megakadályozása volt.

A *meddőség* természetes okául azt tartották, hogy a házastársaknak „nem pászol“ a vérük, és mindent megpróbáltak a megszüntetésére: imádkoztak, bőjtöltek, alamizsnát osztogattak, és különféle varázsló cselekedeteket hajtottak végre. Ha ezek mind nem segítettek, a gyermeket kívánó asszonyt „senki sem szólta meg, ha a szomszéd kakasának a kukorékolását meghallgatta. Ez elintéződött szó nélkül, csak hogy gyermek legyen a családban.“

Az *elvetélést*, koraszülést bizonyos nehéz testi munkák elkerülésére vagy azok meghatározott módon való elvégzésére vonatkozó tilalmakkal próbálták megakadályozni. Ezek többsége tapasztalaton alapult. A nehéz testi munka, mint a favágás, kötörés (Ikafalván asszonyok is résztvettek

ebben a munkában), meszelés, tapasztás ugyanis természetes oka lehetett a vetelésnek.

A *magzatelhajtást* az ókori Rómában nem tekintették büntetendő cselekedetnek, a kereszténység viszont már emberölésnek minősítette. Míg a római jogban sokáig az a felfogás uralkodott, hogy a magzat az anya testének egy része, mellyel szabadon rendelkezhet, Csernátonban — ha csak az anya egészsége vagy gazdasági okok nem követelték — a magzatelhajtást bűnnek tekintették. Még a század elején is „meghordozták az ilyen asszonyt a faluban, mindenki szeme láttára, s a homlokára volt írva, hogy gyermekgyilkos“.

A magzatelhajtás és az „egyke“ problémája szorosan összefügg egymással. A csernátoni és ikafalvi családok mind több gyermekesek. Az „egykes“ törekvés határozottabban csak századunk harmincas éveiben jelentkezett Ikafalván sokkal hangsúlyozottabban, mint Csernátonban. Fő oka a birtokok aránytalan megoszlása. A néhány holdnyi földdel rendelkező parasztember azért igyekezett családjának szaporodását megakadályozni, nehogy birtokát gyermekei között fel kelljen darabolnia. „Régen is volt olyan, aki csak egyecskét, kettőcskét hagyott meg, főleg a módosabbak, hogy ne oszoljon a birtok. Ilyenkor elment az asszony a falu öreg bábájához, az ismerte mindennek a módját.“ Ettől kezdve többféle manipulációval és magzatúzó növényekkel kísérleteztek, amelyek közlésétől eltekintek.

A *terhesség* tudatosodásának első pillanatától kezdődően az anyára vonatkozó tilalmak, szabályok, varázslatok, jósjelek is megszorodtak. A táplálkozásra vonatkozó tilalmak vagy szabályok részben a gyermek fejlődését elősegítő természetes követelmények, részben reális alapot nélkülöző analógiás jellegű intelmek:

„Viselős asszony ne egyen meleg cipót, mert a gyermek füle kikel.“

„Nyúlhúst ne egyen, mert rossz alvó lesz a gyermeke.“

„Egrestől, szedertől szőrös testű lesz a gyermeke.“

„Szilvát enni tilos, mert ikrei lesznek“ (analógiás tilalom).

„Ha hordozó asszony farkastályogos [farkas marta] húst eszik, a gyermekeken megmarad a marás jele. Ha mégis megette, farkasmarta csontot kell a gyermek első feredővizibe vetni, s attól meggyógyul.“

A terhes asszony étrendjében mindig jelentős helyet foglaltak el a magvas termények (gabonafélék) és gyümölcsök. A nép tudatában a mag az élet alapja volt, ha földbe került, növény, ha asszonyba, gyermek válik belőle. Népmeséinkben például a meddő asszonynak babszemtől születik gyermeke. A gyermekre vágyó meddő királynőnek félbevágott almára kell ülnie, s ettől gyermeke születik. Ennek az ősi hitnek halvány nyomai Csernátonban és a környező falvakban egyaránt fellelhetők, mert ha meddőségről van szó, mindig felmerül az ősi képzet, hogy a gyermekáldást előidézheti meddőség esetén a gyümölcsök és gabonamagvak (kenyér) bőséges fogyasztása. Az asszonynak az ételre, főleg gyümölcsre vonatkozó kívánságát azonnal teljesítették, hogy nem ő, hanem maga a gyermek kívánja azt. Az állapotos asszony lopását nem tekintették bűn-

nek, különösen ha az élelemre korlátozódott, de bizonyos ételfélék, gyümölcsök vagy virágok ellopásának analógiás következményeket tulajdonítottak. Például a csernátoniak szerint „Aki tököt lop, annak kopac gyermeke lesz“. „Szegfűt, vagy rózsát lopni, s azt köténybe dugni nem szabad, mert a gyermek testin jel marad.“ Az ikafalviaktól hallottam, hogy „aki állapotosan kását lop, s a kötényibe teszi, annak a gyermeke kásafokadékkal (piros pattanásos kiütés) születik.“ Ilyenkor az ikafalviak a gyermeket a nagypataki tudóshoz vitték, aki embert, állatot gyógyított ráolvasással, kuruzslással.

Az asszonyok különösen félték a megcsodálástól, mert a néphit szerint ennek tulajdoníthatóan hoznak a világra szörnyszülötteket. Az egyik csernátoni adatközlő szerint „X-nének azért született nyúlszájú gyermeke, mert megcsudálta a nyulat, s elfelejtette leköpdösni“. Mások szerint: „Ha kígyót látsz, köpdösd le, s gondoldj a terhedre, hanem a gyermeked későn indul meg“. „Aki megcsudálja állapotosan az öreg embert, annak ráncosképű, *aggos* gyermeke lesz, az ilyent nem lehet helyrehozni“. Ezek a tilalmak, szabályok különben általánosan ismertek egész Háromszéken. Több adatközlő a szőrös testű csecsemőt *ebagos gyermek*-nek nevezi. „Az ilyennek az anyja viselősen kutyába vagy macskába rugott“. Az ebagos gyermek gyógyítására Csernátonban a következő tanács öröklődött: „Húsvét nagyhetin, amikor béveted a kenyeret, forrósítsd meg az aszapot (szénvono), s azzal égesd le a gyermek testiről a szórt.“ Ez a gyógy mód Ikafalván és Albisban ismeretlen.

A terhes asszony ruházkodására, testápolására vonatkozó szabályok többségét a higiéniai követelmények hívták életre: „Kilenc hónap alatt, amíg hordoztam, sem álló, sem folyóvízben nem fürödtem, mert úgy tanultam az öregektől, hogy aki fürödik, annak a gyermeke víz által hal meg.“

„Várandós asszony télen jó meleg gyapjú rokolyába jár, hogy melegbe legyen a gyermek.“

„Aki titkolta az állapotát, s leszorította a testét, az nyomorékot szült.“

Végül meg kell említenünk, hogy az állapotos asszonyt, akárcsak a tisztuló nőt, tisztátalannak tartották. E néphitnek halvány nyomai még ma is fellelhetők. A várandós asszonynak nem szabad kovászt kevernie, káposztát vagy uborkát savanyítania, mert hitük szerint az elromlik; a kútból vizet húznia, mert „az megvarasodik“. Az ilyen nem vállalhatott keresztanyaságot, nem esküdhett vagy nem tanuskodhatott. Ugyanakkor bizonyos megtisztító és termékenyítő erőt tulajdonítottak nekik. Ma is élnek Csernátonban öreg asszonyok, akik „húsvét nagypéntekén“ a pincét állapotos asszonnyal separtetik, hogy béka ne legyen benne.“ Vagy: „fiatal termő-fa első gyümölcséből állapotos egyen, hogy a fa később bőven teremjen.“ Érdekes, hogy a nép, ezen logikailag egymásnak ellentmondó szokások lényegén nem elmélkedett, hanem mindegyiket a megfelelő helyen, az adott körülményeknek megfelelően betartotta, gyakorolta.

A mai fiatal asszonyok ebből már semmit sem tartanak be, de a szokásokat anyáiktól, nagyanyáiktól ismerik.

A gyermek nemének, sőt a születendő gyermekek számának előzetes meghatározására számtalan, a szülők kívánságait jelképesen elővetítő hiedelem alakult ki. Tekintettel arra, hogy a múltban az anyagi javak termelésében az alapvető feladat a férfire hárult, a szülők elsősorban fiúgyermekre vágytak. Íme, néhány jósjel, mely alapján fiút jövendőnek a várandósnak:

„Ha a viselős asszony arca fótos, fia lesz.“ (Ikafalva)

„Ha a hasa hamar lerokkan, fia lesz.“ (Ikafalva)

„Aki vasat lel az úton, fiúra várhat.“ (Csernáton, Ikafalva).

„Ha hegyes hassal hordoz, fiút szül“ (Csernáton, Ikafalva).

„Aki szülésre menet cigánnyal találkozik, annak fia születik, mert a cigány szerencsét hoz a házhoz.“ (Csernáton).

A leánygyermekre vonatkozó jósjelek a következők:

„Ha gyümölcsöt, vagy virágot lelsz az úton, leányod születik (Csernáton, Ikafalva).

„Ha álmodban edényt vásárolsz vagy sütkölözöl, leányra várhatsz.“ (Ikafalva)

„Leánya lesz annak, akinek nem foltos az arca, s kerekbe hordja a terhét“ (Csernáton, Ikafalva).

„Akinek ég a mejje az ételtől, szép hosszú hajú leánya lesz“ (Csernáton, Ikafalva).

Egy másik Csernátonban hallott érdekes jóslás: „Amikor a szövő lefogy a szövőszékről, a viselős asszony lekapja a hasaját, kiül vele az útra, ha emberrel találkozik fia lesz, ha asszonnyal, akkor leánya születik.“ Ezt országszerte a románok is ismerik. Ikafalvi adatközlők szerint a régi falusi bábák már az első gyermek születésekor megjósolták a következők számát: „ahány csomó van a köldökzsinóron, még annyi gyermeke születik az asszonynak.“

A *szülés* és az azt követő szertartások levezetése a bába feladata volt. Milyen a bába szerepe az egykori falu életében? — tevődik fel a kérdés. A XIX. sz. derekáig kevés olyan törvény vagy rendelkezés létezett, mely a szülésznői gyakorlatot szigorúan szabályozta volna. A bábák teendőiket hosszú időn át minden szakképesítés nélkül, tapasztalat alapján szerzett, hiányos ismeretekkel végezték. Természetes, hogy a rendellenes, nehéz szülések levezetésekor a babonának és varázslásnak tág tere nyílt. Talán ezzel magyarázható, hogy bába és boszorkány fogalmak hajdanában majdnem egyet jelentettek. A megbízható, ügyeskező bábák iránt nagy volt a kereslet. Vidékre, falvakra századunk elején még ritkán került szakképesített szülésznő. Csernáton ilyen szempontból kivételes helyzetben volt, mert már a századfordulótól kezdődően többé-kevésbé tanult bábák működtek. Nem így Ikafalván, ahol hosszú időn át nélkülözték a szülésznőt, és szükség esetén a szomszédfalusi (futásfalvi) bábához szaladtak segítségért. Ha a távolság miatt nem érkezett meg kellő időben, a szomszédasszony is megtette a magáét. A század elején működő futásfalvi Virág Anna, Nádméz Károlyné, Kiflis Anna bábákról az ikafalviak nagy elismeréssel nyilatkoztak annak ellenére, hogy azok a

legminimálisabb szakképesítéssel rendelkeztek, és emiatt módszereik az anyára és gyermekére többé-kevésbé károsak voltak.

Az asszonynál, amint az első szülési fájdalmak megkezdődtek, a férj azonnal bábáért vagy valamilyen hozzáértő szomszédasszonyért sietett. Ezzel időlegesen megszűnt a szerepe, mert a szobába csak a gyermek megszületése után léphetett be. A bába munkához látott. Nehéz, lassú szülés esetén szénafőzetet forró téglára öntve az altest felmelegítésével gyorsította a szülést (Csernáton, Ikafalva). Általában az asszonyok ágyban fekve szültek. Csernátonban olykor a gerendába erősített kötélbe kapaszkodva szültek. A szülőágyat előzetesen maga az asszony vagy a bába készítette elő: friss szalmát rakott az ágy aljába, s ezt lepedővel takarta le. A beteg párnája alá fokhagymát, imakönyvet és patkószeget tett védekezésül a rontó szellemek ellen. A szülés befejeződése után a bába elvágta a köldökzsinórt sarlóval vagy ollóval, *elvette* (kivette) a mását, szüntette az anya fájdalmait, igyekezett eltüntetni az arcán levő májfoltokat, majd megfüröszttötte a gyermeket. Ezeket a momentumokat természetesen egy egész sor, az anyára és gyermekre vonatkozó jóslás és varázslás kísérte, amelyeknek ősi jellegén a kereszténység alig tudott valamit változtatni. A lakosság katolikus és protestáns része között ugyanazokat a hiedelmeket találjuk. A köldökzsinórnak például varázserőt tulajdonítottak, pertlivel megkötötték s gondosan eltették a gerendába. A gyermek későbbi élete során felhasználták jóslásoknál, varázsló cselekedeteknél. Hogy mennyire hittek a köldökzsinórral való jóslásban, azt az egyik idősebb bába vallomása is bizonyítja: „akárhol segédkeztem a szülésnél, szigorúan meghagyták, hogy a köldökzsinórt ne dobjam el. A gerendába dugták, s ha felnőtt a leány, kezébe adták, hogy jó szövő-fonó legyen, a fiúnak pedig, hogy jó iparos.“ Egy másik szerint „ha nehezen tanult beszélni a gyermek, a kezébe adták, s attól megszólalt; ha pedig betegség érte, azzal bedörzsölték, s meggyógyult.“

Az eltávolított *másának* (méhlepény) szépítő hatást tulajdonítottak, s ezért az asszony arcát bekenték vele. Ehhez annyira ragaszkodtak az asszonyok, hogy ha vonakodott volna a szülésznő, távozása után a család nőtagjai mégis megtették volna. Csernátonban a méhlepényt rendszerint a *csepegés* (eresz) alá ásták el, hogy a gyermek a házhoz mindig visszavágyjon. A hiedelem szerint ez az alapja a honvágynak. Ikafalván termékenyítő erőt tulajdonítottak neki, a trágyadombra temették, hogy elősegítse a következő évi bőséges termést.

Mindezen varázsló cselekedetek elvégzése után a bába elégette a szülőágy szalmáját, melyet tisztátalannak hittek, attól tartva, hogy rontást hozna állatra, emberre egyaránt. Azután tiszta ágyba fektette az asszonyt, majd megfüröszttötte a gyermeket.

Az *első fürösztés* nagy jelentőséggel bír az újszülött életében, jövőjének formálásában. A vízbe analógiás alapon különféle dolgokat tettek: „tejet, hogy jó alvó legyen a gyermek, virágot, hogy szép arca legyen, pénzt, hogy gazdag legyen“. Fürösztéskor arccal lefelé fordítva helyezték a csecsemőt a teknőbe azért, hogy a rontó szellemek meg ne láthas-

sák, s csak a vízbetétel után fordították a hátára. Azt tartották, hogy a gyermek első fürdetéskori viselkedése utal a jövőjére. Például „ha igen kapaszkodik a bábára fürösztéskor, már a hat hétben meghal.“ Az első fürösztő vizet szépítőszerként is használták az anya foltos arcának tisztítására. Naplemente után nem szabadott kiönteni, mert „szerencsétlenséget hozna a gyermekre, s elvesztené az álmát is. Csak a csepegés alá önthették ki egy gödröcskébe. Az első fürösztés után Csernátonban a gyermeket először cigányné rokolyájába tekerték, hogy szerencsés legyen“. Erről a szokásról ikafalviaktól nem hallottam. Hogy a gyermek az élete folyamán pazarló ne legyen, az apja használt ingéből készített pelenkába, ingecskébe öltöztették. Fürösztés után piros fejtővel a sapkájában (igézés ellen) az anya mellé tették, ahonnan csak keresztelés után került a bölcsőbe.

A csecsemő táplálását, *gondozását* számtalan szabály, varázsló eljárás szabályozta. Ápolásában legnagyobb gondot a szoptatás jelentette, mely elsődlegesen befolyásolta a gyermek fejlődését. Az első tejet, melyet Csernátonban és Ikafalván népiesen *fecstejnek* neveztek, *boszorkányosnak* tartották. Anyatejet csak két nap után kapott a gyermek, addig *ánizsos teával* táplálták. Nagypénteken nem kezdtek szoptatni attól félve, hogy szerencsétlenséget hozna a gyermekre. Az anya szoptatás előtt a mellbimbóját megnyálazta, és először a jobb mellét adták a gyermeknek, „nehogy balog legyen“. Az anyák nagyon féltek a tej elvesztésétől, és ennek megelőzésére különböző szabályokat tartottak be. Idézek néhányat közülük: „Szoptatás közben fordíts hátat az idegennek, nehogy eligizze a tejedet.“

„Semmit ki ne adj a házból, amíg szoptatsz, mert ellopják a tejedet.“
„Amíg a hat hét ki nem telik, egyik szoptatós a másikat ne látogassa, s ha igen, ne üljön az ágyra, mert rea ragad a tej.“

A csernátoniak szerint megtörtént az is, hogy a fiatal szoptatós anya, akinek kevés teje volt és hitt a tejelvitel babonájában, szándékosan ráült a másik szoptatós ágyára, majd észrevétlenül elosont. Ily módon ellopta az anya tejét. Ezt a következő babonás eljárással próbálták visszavenni: „Mindkét anya egy kenyérszeletre fejte a tejét, azt kettétörték és megették. Így az elvivőnek megmaradt, a másiknak pedig visszajött a teje.“

A betegasszony életmódját, viselkedését, környezetéhez való viszonyulását a szülést követő időszakban is a szabályok és tilalmak egész sora határozta meg. Tisztátalannak tartották, tekintetének rontó hatást tulajdonítottak. Ezért hat hétig távol kellett tartania magát a falutól. A csernátoni hat hétig nem mehetett sehová, senki sem örvendett volna látogatásának. Ilyenkor tisztátalan, és megrontja a környezetét. Az anya erős tilalom alatt állt. Nem szabadott gyomlálnia, kapálnia, forrásról vagy kútról vizet húznia.“

Ebben az időszakban gyermeket, anyát egyaránt védtek a *szépasszonyoktól*, *boszorkányoktól*, akik éjszaka *kicserélik* a keresztesetlen gyermeket, *megszorongatják* a beteg asszonyt. Elhárításukra fokhagymát, patkószeget, imakönyvet tettek az anya párnája alá, a gyermek fekvőhelyéhez

pedig seprút támasztottak. A csernátoni öregasszonyok a következőket mesélték: „Amíg meg nem keresztelték a gyermeket, egy percig sem hagyták magára, nehogy megváltsák a rossz szellemek. A váltott gyermek sokat sír, elváltozik az arca, beteg. Rendszerint csak a nagypataki tudós segíthetett az ilyeneken.“ A tudós azt mondta: „Vedd elé a sulykot, csavard reá a váltott gyermek pelenkáját, vidd fel a hiúba, dugd bé a gerezd alá, s kiálts háromszor: ezt szoptassátok, ne az én gyermekemet.“

Amíg a gyermekágyas asszony tisztátalansága miatt a hat hétben nem hagyhatta el a házat, a rokonság, a legközelebbi szomszédok, komasszonyok látták el megfelelő táplálékkal. Ezt a szokást Csernátonban régen *radinának*, újabban *bubalátásnak* nevezik. Ikafalván a rokonság *látni* megy a betegasszonyhoz. Amikor az asszony megszüli a gyermeket, már az első héten a jó szomszédok, rokonok, s az, aki meg akarja keresztelni a gyermeket, *látni* visz. A csernátoniak kétféle radinát vittek a beteg asszonynak: *kisradinát* közvetlenül a szülés utáni első napokban, ez könnyebb ételekből állt, majd a szülés után egy hétre a *nagyradinát*: húslevest, paprikást, kürtöskalácsot, pálinkát.

A látogató asszonyok egész sor babonás cselekményt hajtottak végre, hogy az anya felépülését és a gyermek fejlődését meg ne zavarják. Például: „tisztuló asszony radinába nem mehetett, ha elment, a gyermek orrát, lábát megfogdosta, hogy ne verjen ki rajta az ótvar“. „Ha szoptatós asszony radinát vitt egy gyermekágyasnak, búcsúzáskor néhány csepp tejet fejt a másik ágyára, miközben ezt mondta: „sem tejed, sem álmód nem kell.“ A látogatók távozáskor cérnát szakítottak a ruhájuk aljáról és a gyermekre dobták „álmot hagytak neki“. A pálinkás üveg dugóját az ágy alá hajították, hogy az anyának ne legyenek görcsei.

A néphit szerint a *keresztelő* az ember első szükséglete volt. A keresztetetlen gyermeket a rontó erők hatalmukba vehették, „a szépasszonyok kicserélhették“, csak az ágy elé tett seprű, a párna alatt a fokhagyma, imakönyv és más elzáró módok őrizhették ideiglenesen a gonosztól. Ezért sürgették a keresztelő megtartását. „Régen a szülés utáni negyedik, ötödik napon, de legkésőbb a hat hétben a keresztelőt megtartották. Manapság már nem olyan fontos, addig húzzák-halasszák, hogy némely gyermek a lábán megy el a paphoz.“ A keresztelőt olyan fontosnak tartották, hogy „keresztetetlen haldokló csecsemőt az otthoniak is leöntötték hideg vízzel, s nevet adtak neki szükség esetén, hogy ne menjen pogányul a másvilágba.“ Ezt *száraz keresztelőnek* nevezték. Keresztelés előtt a gyermeket nem szólították néven, csak *picikének*, hogy a szépasszonyok tudomást ne szerezzenek róla, ki ne cseréljék. Névadásnál az első fiúgyermek az apa, leánygyermek az anya nevét örökölte. Ez az oka a családban gyakran előforduló azonos keresztneveknek, s ez tette szükségessé a ragadványneveket. A többi gyermekek a nagyszülők iránti tisztelet jeleként örökölhették azok nevét, de névadáshoz a kalendáriumot is gyakran igénybe vették.

A keresztszülőket Csernátonban és Ikafalván nem a gyermek szülei választották meg. Aki keresztvíz alá akarta tartani a gyermeket, igyekezett elsőnek radinát vinni, és ezután el is kérte. Visszautasítani nem

illett. Rendszerint a közeli rokonságból vagy szomszédságból vállalkoztak komaságra. Ha fiút kereszteltek, úgy az apa közeli rokonai, ha leányt, akkor az anya testvére vagy legközelebbi barátnője kérte a gyermeket. A komaság a két család közt nem csak lelki kapcsolatot, hanem családi összetartozást jelentett. Ettől kezdve a komák a kalákában és más munka-alkalmakkor kisegítették egymást, a jelentősebb családi eseményekre, ünnepekre hivatalosak voltak. A keresztszülők szerepét csak házastársak vállalhatták el, jegyespárnak a néphit szerint nem volt tanácsos komaságot vállalnia, nehogy viszonyuk felbomoljon. A komaság anyagi kötelezettségekkel járt. A keresztanya megvásárolta a kicsinek a *keresztelő-ruhát*, melynek tartozékai a *pelenkák*, *rékli*, *ingecske*, *csepesz* és *paplan*. A *csipkés donyha* és *selyem szemtakaró* Csernátonban és Ikafalván 30—40 éve jött be a divatba. Ugyancsak a keresztanya feladata a római katolikus keresztelő szertartásokhoz szükséges *korozsma* megvásárlása és előkészítése. Ez két méter fehér gyolcsból és egy szál fehér gyertyából állt. A gyolcsot rágöngyöltették a gyertyára, majd kék vagy rózsaszín pántlikával csokorra kötötték. Mindkettőnek jelképes értelme volt. A fehér gyolcs a csecsemő ártatlanságát, a gyertya a hit világosságát jelentette.

A komaasszony a keresztelő napján időben előkészítette a gyermeket a szertartásra: megfürdette, felöltöztette, az ajándékba kapott holmikba, sapkájába piros cérnát tett igézés ellen, majd elindult a bába kíséretében, karján a gyermekkel a templomba. Útközben figyelték a gyermek sorsát előrevetítő jeleket. Például kutyaugatás, lónyerítés szerintük vészjósító jel, „ha macska fut át az úton, a gyermeknek nem lesz szerencséje az életben, de ha cigánnyal találkozik, szerencsés lesz.“ A keresztelő szertartás megőrizte a vízbemerítés ősi szokását, mely minden nép hite szerint gonoszűző, megtisztító hatással bírt. A vízbemerítés, az első fürösztés rítusához kapcsolódhatott valamikor, s ennek átvétele a keresztelés. A keresztelő szertartás alatt mindenki a gyermeket figyelte. Ha sirt, vagy a keresztanyjába kapaszkodott, azt mondták, korán meghal (ugyan-ezzel a babonás hiedelemmel már a fürösztésnél is találkoztunk). A templomból hazafelé a bábaasszony vitte a gyermeket. A házba „pogányt vitünk, keresztényt hoztunk“ mondással léptek be, majd megáldották a gyermeket és anyát. Már várta őket a terített asztal. „A keresztanya amúgy pólyáson meghengergette a gyermeket a terített asztalon, s azt mondta: „Munkáldojál szorgosan, hogy asztalod mindig gazdag legyen. Légy kedves ember előtt is, mint isten előtt.“ Az ebéden a komapáron kívül a rokonok, jószomszédok, bábaasszony, sőt még a pap is résztvett. Üres kézzel senki sem jelenhetett meg. Csernátonban és Ikafalván a *félkézradinás kasba* egy tyúkot, két liter bort, egy liter köményes pálinkát, kürtőskalácsot vagy *tepsziát* (cserép tepsiben sütött kerek kalács) vittek a vendégek. Az ebéd befejeztével búcsúzásakor legutoljára maradtak a szoptató asszonyok, pár csepp tejet fejtek az anya ágyára, ruhájukból cérnát szakítottak, álmot hagytak a kicsinek. A tejelviteltől való óvakodás és az álomhagyás különben az asszony kiszabadulásáig kötelező volt.

A *kiszabadulás* vagy *egyházkelő* időpontja Csernátonban és környékét hat hét letelte. Hat hét után az asszony első útja a templomba vitt, misét hallgatott, majd a papnak tojással és tyúkkal fizetett. Egyes vidékeken az anya a bába vagy asszonybarátnői kíséretében, karján a díszesen felöltöztetett gyermekkel ment avatódni a templomba. Csernátonban és általában egész Háromszéken ez a szokás teljesen leegyszerűsödött. Az anya, bába és barátnők nélkül, egyedül ment a templomba, sőt még a gyermeket sem vitte magával. Cél a megtisztulás, a tilalmak alól való feloldódás, mely elsősorban a ház körüli munkában korlátozta. A kiszabadulás után a beteggyát rendszerint felszámolták, a gyermeket pedig bölcsőbe tették.

A kisgyermek későbbi élete során is sok szabállyal, tilalommal, babonával találkozunk, mely meghatározza ápolását, az anyatejtől való elválasztását, táplálását. A szemmelveréstől és igézéstől való félelem, melytől a keresztelő után is óvni kellett a gyermeket, számtalan kuruzsló eljárását, gyógyítási módot feltételezett. Ezek részletezésére nem térünk ki, mert nem kapcsolódnak a szorosabb értelemben vett születéssel kapcsolatos szokásokhoz. Összegyűjtésük, feldolgozásuk egy újabb dolgozat alapjául szolgálhat.

A Csernátonban és Ikafalván megismert szokások és hiedelmek a folklórterület más pontjain is ismeretesek voltak.

BIBLIOGRÁFIA

1. MARIAN SIMION FLOREA, 1892 — *Nascerea la români*. București.
2. VĂCARU MARIA, 1969 — *Contribuții la studiul obiceiurilor din Munții Apuseni. Obiceiuri legate de naștere*. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, 1965—1967. Cluj.
3. VLĂDUȚIU ION, 1973 — *Etnografia românească*. București.
4. SZENDREY ZS.—SZENDREY Á., 1937 — *Szokások*. Magyarország Néprajza. Budapest.
5. Dr. RAPCSÁNYI JAKAB, 1933 — *Az anyaság története*. Budapest.
6. VAJKAI AUREL, 1943 — *Népi orvoslás a Borsa völgyében*. Kolozsvár.
7. CSISZÁR ÁRPÁD, 1968 — *Szemmelverés és igezés*. A nyiregyházi Jósza András Múzeum évkönyve. 11; 161—179.
8. WLISLOCZKINÉ DÖRFLER FANNI, 1893 — *A gyermek a magyar néphitben*. Ethnográfia. 4 : 107—116; 208—224.
9. WLISLOCZKINÉ DÖRFLER FANNI, 1896 — *Nyál és köpés a magyar néphitben*. Ethnográfia. 7 : 460—463.
10. LUBY MARGIT, 1934 — *Bábelelte babona*. Budapest.
11. TEMESVÁRY REZSŐ, 1899 — *Előítéletek és babonák a szüléset körében Magyarországon*. Budapest.
12. HOPPÁL MIHÁLY—TÖRÖL LÁSZLÓ, 1975 — *Népi embergyógyítás. Szüléset bábaság*. Orvostörténeti közlemények. 28—34. Budapest.

JEGYZETEK

¹ Marian 1892, Văcaru Maria 1969, Szendrey Zs-Szendrey Á. 1937, Dr. Rapcsányi Jakab 1933, Vajkai Aurél 1943, Csiszár Árpád 1968, Luby Margit 1934.

² Temesváry Rezső (1899) Háromszéken kitöltött kérdőíveket is feldolgozott.

OBICEIURI POPULARE LEGATE DE NAȘTERE ÎN COMUNELE CERNAT ȘI ICAFALĂU (județul COVASNA)

Rezumat

Dintre categoriile de datini și obiceiuri, cele ce însoțesc momentele de căpătene din viața oamenilor, nașterea a constituit și constituie o preocupare de studiu pentru specialiștii din domeniul etnografiei și folclorului, lucru datorat în mare parte varietății și particularităților legate de acest moment din diferitele zone etnografice ale țării.

Lucrarea de față își propune pe baza investigațiilor întreprinse să surprindă aspectele esențiale legate de obiceiurile practicate la naștere în microzona etnografică ce se constituie din așezările rurale Cernat și Icafalău din județul Covasna.

Obiceiurile legate de acest eveniment în microzona studiată erau cunoscute atât de locuitorii ei, cât și în așezările vecine, iar informațiile ce stau la baza lucrării nu sînt tratate comparativ cu alte zone etnografice, lucru ce va constitui tema unei lucrări viitoare.